

## СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Добринка Парушева, ПУ "Паисий Хилендарски", ФИФ, Катедра Етнология /  
Институт за балканистика с Център по тракология, БАН

за дисертационен труд на тема *Алтерглобалистки перспективи: политически ориентации и културни практики в социалните центрове на Балканите* за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Културологични изследвания) на Зорница Минчева Драганова

Темата за социалните центрове като алтерглобалистки формирания несъмнено е както актуална, така и интересна за изследователите в полето на социалните науки. Свидетелство за интереса са вече наличните проучвания във връзка с многобройните кризи и протести в Европа и света през последните две десетилетия. Разглеждането на социални центрове на Балканите и техни практики през призмата на алтерглобализма обаче е новост за българската антропология и културология и същевременно е предизвикателство, особено когато става дума за млад учен в процес на изграждане.

Текстът на Зорница Драганова *Алтерглобалистки перспективи: политически ориентации и културни практики в социалните центрове на Балканите* има за цел „дълбочинно антропологическо проучване на пространствата, поддържани от активисти на принципа на самоорганизацията“ (с. 6). Дисертацията се състои от въведение, четири глави, „Обобщение и въпроси“ и библиография, към които е приложена „Таблица с проведени структурирани и полуструктурирани интервюта с респонденти и разговори с информатори“, с общ обем от 207 страници. Изследователският въпрос, движещ интереса на докторантката, е как хората, които са активни в изследваните пространства, интерпретират и (се опитват да) прилагат на практика алтерглобалистки идеи (с. 12).

Въведението (с. 4-19) представя накратко интереса на авторката към темата, целта на изследването и използвания подход. Вниманието в първите две глави се насочва към теоретични аспекти и изследователски погледи към алтерглобалистките идеи и практики. Първата глава (с. 20-53) има за задача на ориентира най-общо – и избирателно – читателя в разнообразието от изследвания на „новите социални движения“ и на алтерглобалистките идеи, както и такива от корпуса критика на глобализацията и капитализма. Самите принципи и практики на алтерглобализма, с фокус върху самоорганизиращите се социални центрове, са разгледани по-подробно във втора глава (с. 54-77), макар и в първата да става дума не само за алтерглобалистки идеи, но и за алтерглобалистко движение (в единствено число). По мое

мнение, дискусиата на изследванията на теорията и практиката (включително теория на практиката) на социалните центрове би могла да се обедини в една вместо в две глави. Така би се туширало противоречието между заявеното нежелание да се теоретизира, или поне да се проблематизират основни понятия, свързани с глобализация и респективно с анти- и алтерглобализация (с. 12), и пространното теоретизиране в първа и втора глава на голям набор от важни политико-философски аспекти на тези процеси и на принципи и практики на социалните движения въпреки това.

Трета и четвърта глава на дисертацията вече поставят в центъра на вниманието обекта на изследване. В третата (с. 78-149) са представени подробно наблюденията и разговорите на авторката по време на теренните ѝ изследвания в няколко социални центъра в България, Гърция, Турция и Македония, а четвъртата (с. 150-183) предлага проблематизация и опит за анализ на събраните данни. Всъщност да се разграничат напълно описанието на терена и проблематизацията му се оказва невъзможно и това не е изненадващо. Още докато представя социалните центрове, Зорница Драганова вече ги анализира и оценява в известен смисъл, напр. класификацията за визиите на активистите на Солидарния център във Варна за справяне с капитализма (с. 97) или предложената „нестрога систематизация на теренните данни“ в края на третата глава (с. 146-149). При по-фокусиран анализ в четвърта глава докторантката подхожда през наративите на действащите лица, от една страна, и през практиките на центрoвете, от друга, като ги пречупва през градскостта, „правото на град“ и неговите употреби. Както пълното разграничаване на проблематизацията от описанието на терена се оказва невъзможно, така и отделянето на дискурс и наративи, от една страна, и дейности в местния контекст, от друга, се преплитат постоянно, което е посочено и от самата авторка (с. 185).

За мен остава недостатъчно обосновано включването на пловдивския клуб „Нещото“ сред изследваните – или поне сред представените – социални центрове. От всичко наблюдавано и споделено, не става ли ясно, че „Нещото“ е по-скоро среда за споделяне и практикуване на new age идеи (вж. с. 101 и 103), отколкото алтерглобалистко пространство? Може би един коментар на new age културата/културите и връзката – или липсата на такава – с алтерглобалистките идеи би обяснил поне, ако не обосновал основанията на Зорница Драганова. Не е изяснено експлицитно и кой точно политически дискурс е „присъщ на този тип места“ (174) – някак имплицитно се налага идеята за равенство между алтерглобалистки и леви движения/проекти, без това да се дискутира. Във връзка с това бих очаквала докторантката да сподели мнението си по тези два въпроса: за отношението алтерглобализъм – new age и дали лявото (и кое ляво) покрива и изчерпва алтерглобалистките перспективи във вижданията на изследваните от нея центрове?

Очевидно е, че социалните актьори в посетените и наблюдавани градски пространства са много различни. Добре би било да се дискутира на какво се дължат тези разлики между изследваните центрове в четирите балкански страни. (Например, има ли значение живеенето в мегаполис – случайна ли е реорганизацията на пространството на скуовете в социални центрове в Истанбул и в Атина? Световната финансова криза има ли пряко въздействие върху дейностите на центрoвете, къде и как?) Едно подобно сравнение вместо критичните бележки и въпросите в обобщението – по-скоро насочени към активистите, отколкото изследователски – би било добре дошло и не само би допринесло за уплътняване на заявената „сравнителна перспектива“ (Автореферат, принос № 2), но и би звучало по-академично от предложения ни в *Обобщение и въпроси* (с. 184-192) завършек с привкус на активистка позиция.

Представеният Автореферат отразява коректно съдържанието на дисертацията. Приносите могат да бъдат формулирани по-точно и ясно, за да се избегне малкото несъответствие, споменато по-горе. Докторантката има необходимите публикации по темата на доктората, но би било добре заглавието на списанието, в което е публикувана първата статия да се цитира коректно (посочено е Българска етнография вместо *Българска етнология*, 1, 2016).

Нека обобщя, като открия най-приносните, според мен, моменти на предложената за защита докторска теза: на първо място, изборът на обекта на изследване е новаторски, поне в българската антропология и културология; второ, дисертацията на Зорница Драганова предлага богатство от данни, извлечени от самата нея на терен: теренната работа, нейният характер и обхват заслужават адмирации; трето, може да се каже, че със своя опит за аналитичен прочит на наративите и практиките на изследваните социални центрове авторката отваря една полезна страница от сравнителното изследване на социалните центрове на Балканите през призмата на алтерглобализма.

Независимо от някои посочени недоизяснени места/идеи, предложеният дисертационен труд отговаря напълно на изискванията за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’. Поради това давам положителна оценка на представената дисертация и предлагам научното жури да присъди на Зорница Минчева Драганова образователната и научна степен *доктор* в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Културологични изследвания).

21.08.2017

Пловдив

Д. Парушева